

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MANTIQIY MASALA VA MISOLLAR, O'QUVCHILARNI FIKRLASHGA O'RGATADI

Mallayeva Saida O'razovna

Toshkent viloyati Oqqo'rg'on tumani 1-umumta'lim maktabining

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Boshlang'ich ta'limda matematika o'qitishning asosiy maqsadlaridan biri ham mantiqiy fikrlashni oshirish, o'gzaki hisoblash ko'nikmalarini shakllantirish asosida o'quvchilar qobiliyat va qiziqishlarini rivojlantirish kabilar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Uzluksiz ta'lim tizimi, konsepsiyaga muvofiq, Masala mazmuni bilan tanishtirish; Masala yechimini izlash; Masalani yechish.

Hozirda respublikamiz umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida matematika o'qitishning asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarni har tomonlama yetuk insonlar qilib tarbiyalash hisoblanadi. Bunda o'quvchilarda matematika fani bo'yicha bilimlar berish bilan birga ularga o'rganilayotgan bilimlarni asosli va puxta bo'lishini ta'minlash, ularni qo'llay olish ko'nikma va malakalarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

Shu nuqtai nazardan mantiqiy masalalarni o'qitish usullari o'ziga xos xususiyatlarga ega, ularni o'zaro aloqadorlikda va o'quvchilar amaliy faoliyati tajribasi bilan qo'shgan holda o'qitish dolzarb masalalardan hisoblanadi. Bu usullarni ishlab chiqish va amalda qo'llash o'qitish sifat va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Boshlang'ich ta'limda matematika o'qitishning asosiy maqsadlaridan biri ham mantiqiy fikrlashni oshirish, o'gzaki hisoblash ko'nikmalarini shakllantirish asosida o'quvchilar qobiliyat va qiziqishlarini rivojlantirish hisoblanadi. Mantiqiy masalalar bolalarning tafakkurini shakllantirishda o'ta muhim hodisadir. Masalalarni yechish o'quvchilarda umumiy xulosadan aniq dalillarga o'tish ko'nikmasini hosil qilishga yordam beradi. Masalalarni yechish orqali bolalar fikrlashga va o'z xulosalarini asoslab berishga ham o'rganib oladilar. Va, albatta, masala yechish katta tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi. U o'quvchilarda sabr-toqat, iroda, qat'iylik kabi insoniy fazilatlarining shakllanishiga zamin yaratadi. Mamlakatimiz iqtisodiyoti va madaniy hayoli haqidagi ko'rsatkichlarishlatilgan masalalar o'quvchilarning saviyasini oshiradi, o'z mamlakatiga nisbatan g'urur hissini uyg'otadi. Mantiqiy masalalar va umuman masalalar yechishga o'rgatishda quyidagi bosqichlarda amal qilish maqsadga muvofiqdir.

1-bosqich. Masala mazmuni bilan tanishtirish;

2-bosqich. Masala yechimini izlash;

3-bosqich. Masalani yechish;

4-bosqich. Masala yechimini tekshirish.

Bu bosqichlarning barchasi bir-biriga uzviy ravishda bog'langan bo'lib, ketma-ketlikda amalga oshiriladi. Bu bosqichlarni mantiqiy masalalar yechish barobarida batafsil ko'rib chiqamiz. Biz ushbu boshqichlardan 1-ko'rib chiqamiz. Masala mazmuni bilan tanishtirish. Masala mazmuni bilan tanishtirish uni o'qib, masalada aks ettirilgan hayotiy vaziyatni ko'z oldiga keltirish demakdir. Masalanui odatda bolalar o'qiydilar. Bolalarni masalani to'g'ri o'qishga o'rgatish juda muhimdir. Amalni tanlashni belgilab beradigan “bor edi”, “jo'nab ketdi”, “qoldi ”baravardan bo'ldi” kabi so'zlarga va soni ma'lumotlarga urg'u berib o'qish masala savolini intonatsiya bilan ajratib o'qish. Agar masala tekstida tushunarsiz so'zlar uchrasa ularni tushuntirish yoki masalada gap ketayotgan predmetni ko'rsatish mumkin. Masalani bolalar bir-ikki marta, ba`zan bir necha marta o'qiydilar, biroq masalani bitta o'qiganda esda qolishga ularni asta-sekin o'rgatib borish kerak, chunki bu holda ular masalani ko'proq diqqat bilan o'qiydilar. Masalani o'qiganda, bolalar masalada aks ettirilgan hayotiy vaziyatni tasavvur qila olishlari lozim. Shu maqsadda bolalar masalani o'qib bo'lishganidan keyin masalada nima to'g'risida gap ketayotganini tasavvur qilib ko'rishlari va hikoya qilib berishlarini taklif qilish maqsadga muvofiq bo'ladi. Har qanday bilim qiziqarli usullarda bayon qilingandagina boshlang'ich sinf o'quvchilarining diqqat e'tiborini tortishi va xotirasida saqlanib qolishi mumkin. Shu sababli ham boshlang'ich sinflarda o'qitishning samarali metodlari haqida ko'plab gap ketadi. Ta'lim metodlari o'rganish jarayonini samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ta'lim metodlari muayyan pedagogik jarayondan ko'zda tutilgan maqsadlarga erishish uchun bajarish lozim bo'lgan vazifalarini amalga oshirishda qo'llaniladigan turli-tuman ish usullari va shakllarni o'z ichiga oladi. Bu ishlarni amalga oshirishning shakllangan va amaliyotda qo'llanilayotgan har turli usullari va shakllari asosida ko'plab ta'lim metodlari hosil bo'lgan va bu jarayon davom etmoqda. Muayyan ta'lim-tarbiyaviy maqsadga qaratilgan biror harakatni amalga oshirish yo'li, usuli yoki ko'rinishidan iborat bo'lib shakllangan faoliyat shu maqsadga erishishga xizmat qiluvchi o'ziga xos ta'lim metodini hosil qiladi. Bunda harakatni amalga oshirish yo'li deb bajarilishi talab qilinayotgan faoliyat uchun qo'llash mumkin bo'lgan bir nechta yo'llardan oldindan ko'zda tutilgan maqsadga muvofiq ravishda tanlangan yo'lni aytiladi. Masalan, mantiqiy masala yechishga o'rgatish maqsadida turli yo'llardan istalgani tanlangandan keyin, shu har bir yo'l uchun maqsadga muvofiq deb hisoblangan metodlarni qo'llaniladi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarning matematika darslarni kuzatish jarayonida mantiqiy masalalar yechishning zaruriyati va bu masalalarning o'quvchilar bilim saviyasining oshirishda yaxshi samara berishga ishonch hosil qildim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risidagi qonun”// Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.- Toshkent.: Sharq, 1997, 20- 29 bet.
2. O'zbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to’g’risida” gi qonun // Barkamol avlod- O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.- Toshkent.: Sharq, 1997, 31-61 bet.